

Посольство США в Україні

ІНСТИТУТ
ЛІТЕРАТУРИ
ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ
АКАДЕМІЇ НАУК
УКРАЇНИ

АМЕРИКАНСЬКІ ЛІТЕРАТУРНІ СТУДІЇ В УКРАЇНІ

Випуск 8

2014

MODERN AMERICAN DRAMA:
Trends, Figures, Texts

Proceedings of the International Symposium
Kyiv, November 8, 2012

Editors-in-Chief:
N. O. Vysotska, T. N. Denysova

Kyiv

Publishing house
“Kyiv-Mohyla Academy”
2014

СУЧАСНА АМЕРИКАНСЬКА ДРАМА:
тенденції, постаті, тексти

Матеріали міжнародного симпозіуму
Київ, 8 листопада 2012

Відповідальні редактори:
Н. О. Висоцька, Т. Н. Денисова

Київ

Видавничий дім
«Києво-Могилянська академія»
2014

УДК 82.02/.09(73)”19/20”(082)

ББК 83.3(7Спо)6я43

А61

Відповідальні редактори:

Н. О. Висоцька, Т. Н. Денисова

Редакційна колегія:

Жулинський М. Г., академік НАН України;
Демірей Ж., Радник посла (США);
Ферріс В., професор (США);
Хассан І., професор (США);
Анастасьєв М. А., професор (Росія);
Наливайко Д. С., академік НАН України;
Гундорова Т. І., член-кореспондент НАН України;
Висоцька Н. О., професор;
Жлуктенко Н. Ю., професор;
Михед Т. В., професор;
Потніцева Т. М., професор;
Сиваченко Г. М., професор;
Торкут Н. М., професор;
Гон О. М., доцент, заступник головного редактора;
Стемпковська Г. О., кандидат філологічних наук;
Ткачук Ю. О., Ph.D (США) — секретаріат

Рецензенти:

Михед П. В., доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу слов'янських літератур Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України
Демченко В. Д., доктор філологічних наук, професор, декан факультету систем і засобів масової комунікації Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України
(протокол № 12 від 13 листопада 2013 р.)*

Щорічник «Американські літературні студії в Україні» внесено до нового Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, затвердженого постановою президії ВАК України від 22 грудня 2010 р., № 1-05/8 та опублікованого у Бюлетені ВАК України № 2, 2011 р.

© Інститут літератури
ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2014
© Автори статей, 2014
© Видавничий дім «Києво-
Могилянська академія», 2014

ISBN 987-966-518-648-9

Анна Гайдаш
(Київ, Україна)

ЦИКЛ «НЕТАКТОВНИХ» П'ЄС У ДРАМАТУРГІЇ ТІНИ ХАУ

П'єси американської жінки-драматурга Тіни Хау вже понад 30 років ставлять на сценах американських театрів, а їхня авторка посідає почесне місце в пантеоні сучасних письменниць для театру США. Творчість Хау цікава як для режисерів, так і літературознавців. Уже у перших своїх опусах драматургиня кидає виклик театру мейнстріму: приміром, у виставі «Народження та після народження» за авторською вимогою роль 4-річної дитини грає кремезний волохатий чолов'яга, а почесні антрополози розповідають про невідоме плем'я, в якому під час народження дитини всі жінки кілька разів заштовхують немовля назад у родовий канал, аби породілля неодноразово пережила радість від пологів. Постановка «Народження та після народження» одразу заявила про неординарність мистецьких позицій молодого автора та окреслила парадигму її подальших творчих шукань, які становитимуть підґрунтя так званих «нетактовних» п'єс. У сучасній американістиці спостерігається тенденція аналізу п'єс Тіни Хау в дусі феміністичних методологій [3; 4] та у контексті міфокритики [7], тоді як досліджувати творчість відомої та шанованої * письменниці для театру варто крізь призму її власного розподілу своїх п'єс на «нетактовні» та «елегантні». Оскільки бракує вагомих та комплексних досліджень творчості драматурга (на кшталт дисертацій або монографій), метою цієї розвідки є визначення, узагальнення й вивчення окремого блоку драм Тіни Хау — «нетактовних» п'єс, які становлять важливу складову всього її творчого спадку. Завданням статті постає також аналіз поетики циклу «нетактовних» творів драматургині.

Після двох вистав першу комедію Тіни Хау «Гніздо» (*The Nest*, 1970) зняли з репертуару, а текст залишився ненадрукова-

* У 2007 р. в університеті Бейлор (штат Техас) було проведено фестиваль на честь Тіни Хау.

ним. За три наступні роки напруженої праці письменниця написала «Народження та після народження» («Birth and After Birth», 1973), втім, віддавши рукопис своєму літературному агентові, вона його відтоді вже ніколи не побачила. На початку 1970-х рр. жодний театр у США не прийняв виклику письменниці, і п'єса побачила світ рампі лише через 23 роки після створення. Відтоді її неодноразово ставили різні колективи.

Невдалий дебют молодої жінки, яка походила зі статечної американської родини, не спинив експериментальні пошуки та навіть загартував характер майбутнього драматурга. Наступною пробою пера стала п'єса «Музей» (*Museum*, 1976), в якій замість експонатів власне численні відвідувачі модної виставки перетворюються на об'єкт споглядання. Однак ані цей твір, ані комедія «Мистецтво вечері» («The Art of Dining», 1979), що була написана одразу після «Музею», не принесли авторці визнання. І лише у 1984 р. досить традиційна для американського театрального мейнстріму п'єса «Портрет родини Черчей» (*Painting Churches*) у дусі сімейної мелодрами миттєво перетворила Тіну Хау на успішного драматурга та фіналістку Пулітцерівської премії. Відтоді спостерігаємо поділ у творчості письменниці на два типи п'єс, які сама авторка називає умовно «нетаковні» (*Bare Hands*) та «елегантні» (*White Gloves*) [8]. Окрім знаменитої п'єси «Портрет родини Черчей» серія «елегантних» творів містить ще три: «Занепокоєння на узбережжі» (*Coastal Disturbances*, 1986), «Прайдз Кроссінг» (*Pride's Crossing*, 1997) та «В пошуках Мане» (*Chasing Manet*, 2009). Ці п'єси номіновані на різноманітні літературні премії, включені до репертуару бродвейських та позабродвейських театрів, надруковані в університетських антологіях та є предметом вивчення американських науковців та критиків. Слід зазначити, що цим розподілом класифікація текстів для сцени Т. Хау не обмежується: такі ранні опуси, як «Музей» та «Мистецтво вечері», авторка віднесла до категорії «мистецьких».

Всі п'єси з циклу нетаковних — приголомшливі, динамічні, часто в центрі авторської уваги в них опиняються дитячі персонажі. Крім вищезгаданих творів «Гніздо» й «Народження та після народження», до «нетаковних» також належать комедії «Назустріч до Занзібару» (*Approaching Zanzibar*, 1989),

«В одному капці» (*One Shoe Off*, 1993), «Подарунок Рембрандта» (*Rembrandt's Gift*, 2002) та невидана драма «Жінки у пристрасті» (*Women in Flames*, 2004). «Нетактовні» п'єси є полем для дослідження найвіддаленіших закутків людської природи: проводиться перевірка таких понять, як сімейна вірність та відповідальність. Кожен твір з блоку «нетактовних» екзамує сучасну родину американців середнього достатку англосаксонського походження та протестантського віросповідання.

Сімейна драма стала візиткою американського театру з часів Ю. О'Ніла та набула особливого змісту для жінок-драматургів з розвитком феміністичних ідей 1960–1970-х років. Неабиякий вплив на творчість письменниці справила її власна сім'я. Тіна виховувалася у високоінтелектуальній родині, де її з дитинства привчали до щоденної розумової праці: її дідусям з боку батька був відомий письменник та поет, автор 50 публікацій, який отримав Пулітцерівську премію в номінації за найкращу біографію 1924 р. (Беррета Венделла). Батько майбутньої письменниці працював коментатором новин на радіо та захоплювався поезією Каммінгса та «Уліссом» Дж. Джойса, розважаючи дітей цитатами фрагментів з улюблених творів. На свята та у вихідні в родині Хау було прийнято обговорювати, хто що читає, хто що пише, хто над чим працює та інше. За спогадами письменниці, яка виросла у Нью-Йорку, досить часто її сім'я відвідувала музей Метрополітен, поблизу якого вони жили. «Я виросла у художньому музеї, — ділиться вона спогадами в інтерв'ю, — де проводила час поміж відділами історичної зброї та стародавнього Єгипту, згодом закохавшись у італійський живопис». Сімейні відвідини музею сформували світогляд молоді жінки, однак справжнє одкровення Хау пережила у Парижі, куди вона відправилася вивчати філософію після закінчення університету. Одного разу потрапивши на вулицю де ля Юшетт на виставу Е. Йонеско «Голомоза співачка», майбутня драматург назавжди закохалася у театр абсурду. Естетична спорідненість з європейським театром абсурду та модерністською парадигмою загалом особливо відчутна у текстах «нетактовних» п'єс Хау. Захоплюючись творами С. Беккета, Л. Піранделло, Г. Пінтера, найбільше драматург шанує праці В. Вульф та

Е. Йонеско. Т. Хау схильна вважати свою творчість належною європейській художній традиції: в її п'єсах обмежена кількість дійових осіб, до того ж часто знеособлених, глибинною проблематикою постає неможливість комунікації між персонажами, а відтак домінування монологічного мовлення, сюрреалістичні декорації тощо. Подібно до творів її вчителів, п'єси Хау руйнують ілюзію традиційної театральної вистави: сюжети її текстів мають монтажну композицію, часто використовується прийом театру в театрі.

Водночас письменниця інкорпорує неочікувані та несамотивітні витівки персонажів у канву тексту. Тому непросто визначити жанрову природу п'єс драматургині — на обкладинках її творів, у рецензіях театрознавців та літературних критиків завжди наявний штамп «комедія». Можна сказати, що тяжіння до розважальності в американській театральній традиції певною мірою обґрунтовує цю тенденцію, однак варто говорити про трагікомічність сюжетів, персонажів, головної ідеї з наголосом на трагічному. Фабула, як правило, маскує посправжньому драматичний стрижень, закодований у кожному творі авторки. Не дивно, що більшість творів Хау залишає рецензентів та глядачів у подиві: якщо це комедія, чому ж не смішно? Сама драматург називає свої п'єси комедійними: «У мене пристрасть до клоунади, а театр є ідеальним місцем для блазнів» [5, 152].

В образній системі «нетактовних» творів письменниці завжди присутня пара: вона та він. Вже у першій скандальній п'єсі «Народження та після народження» під загрозою стосунки подружжя — їхню життєздатність випробовує агресивна поведінка сина, філософія бездітної пари друзів, проблеми на роботі тощо. Тут окреслено і тематику подальших пошуків: дослідження процесів старіння та проблем людей похилого віку. Так, досить молода жінка та мати 4-річного хлопчика Сенді у творі «Народження та після народження» спостерігає виразні фізіологічні зміни в своєму тілі — випадіння волосся, зубів тощо, та неможливість завагітніти, що непокоїть її майже понад усе. У наступних п'єсах циклу драматург продовжує створювати родинний світ, представлений декількома поколіннями; серед дійових осіб присутні митці або мисткині — це, як правило, літні

персонажі. І якщо в інших текстах «нетактовної» серії Тіна Хау дотримується вимог аристотелівської «Поетики» (детальний аналіз «Народження та після народження» та «В одному капці» здійснений у публікаціях 2011 та 2013 рр. [1; 2]), то хронотоп п'єси «Назустріч до Занзібару» є винятком. Сюжетною лінією цієї комедії є подорож типової американської сім'ї (мати, батько та двійко дітлахів-підлітків) до важкохворої родички. 81-річна Олівія Чайлдс у п'єсі є по суті каталізатором дії. Художниця, автор зовнішніх інсталяцій, які набули шаленої популярності в Америці бурхливих 60-х, Олівія перетворювала деякі елементи довкілля на нетривалі витвори мистецтва. За допомогою додаткових засобів (вітрил, парашутів, весільної фати) вона моделювала нитяні насипи у пустелі, наприклад, згадується фрагмент з тисячі повітряних зміїв під назвою «Молитовне кільце» [6]. Художниця виражала в такий спосіб людську швидкоплинність та уразливість.

Назва твору «Назустріч до Занзібару» є умовною, для Олівії острів Занзібар є уособленням молодості, тепла та кохання, який вона ніколи не відвідувала, лише в мрії. Занзібар – острів гвоздик і шаленого кохання художниці, спогади про яке підтримують жінку в останні дні її життя. Олівія спокійно та з гідністю перебуває у своєму стані, близькому до переходу в інший вимір. Найвиразніше це передано у сцені її спілкування з онукою – підлітком Поні, яка жахається смерті. Художниця ділиться своїми спогадами-таємницями, а у фіналі вони стають подругами. Олівія вже не боїться смерті, вона перебуває у такій граничній ситуації, коли важливим є не той факт, що вона так і не потрапила до омріяного острова, а те, що вона побувала там у своєму трансцендентному світі.

Тема співіснування двох вимірів підкреслена матеріальною та духовною символікою п'єси: нетривалість мистецтва Олівії, сюрреальність декорацій (на чому особливо наголошує драматург), метафора подорожі підкреслюється формою квітки, яка розпускається, цей образ суголосний ідеям розвитку, динаміки, руху, власне це метафоричне зображення життя від народження до смерті. Це подорож не лише невідомими автострадами країни, а, безумовно, й занурення кожного з персонажів у власну сутність. Батьків та дітей зрештою об'єднує літня мисткиня

Олівія. Як і в попередньому «нетактовному» творі «Народження та після народження», Тіна Хау завершує дію п'єси «Назустріч до Занзібару» всезагальною ейфорією, примиренням персонажів та позбавленням колишніх страхів.

Якщо творам Тіни Хау 1970–1990-х рр. притаманна сюжетна активність драми авантюрного, кризового або святкового, ігрового часу, то тексти періоду порубіжжя століть позначені скоріше біографічним часом – спокійним та плинним. У п'єсі «Подарунок Рембрандта» дія триває декілька годин у замкненому просторі. Подружжю – Поллі та її чоловікові Волтеру – за шістдесят [6]. Вона – популярна художниця-фотограф, він – відомий актор, але все це в минулому. Їхня кімната на горищі завалена театральними костюмами Волтера, який більше не працює актором, обравши собі за хобі колекціонування сценічного гардеробу. Єдине вікно на горище не пропускає світла через гори мантій, капелюхів та черевиків. З одного боку, ця надмірність у придбанні речей розкриває хворобу Волтера, що проявляється у неврозах нав'язливих станів: згодом дізнаємося про нескінченний процес миття рук, про обладнання вхідних дверей низкою замків, про невпинне промовляння різноманітних говірок, приказок та віршиків, особливо в стані збудження. З іншого, наголос драматурга на численних аксесуарах персонажів, абсурдна кількість яких традиційна для більшості комедій Хау, вказує на девальвацію американської мрії в суспільстві. Поллі духовно знесилена та спорожніла. Що це за життя, коли її покинуло натхнення, і вона вже більше не з'являється на шпальтах журналів як модний фотограф? Особливістю світлин Поллі були вкрай збільшені фрагменти її власного оголеного тіла: вона могла створити з вушної раковини справжнісінький шедевр. Однак муза залишила Поллі, у їхньому приміщенні темно, Волтер не дає спати вночі, скаржитися на свої хвороби. Жінці уривається терпець, і вона починає збирати мотлох чоловіка, аби звільнити собі простір для творчості.

У цю конфліктну мить чути тріскотіння дзеркала на весь зріст, з уламків якого на сцену виходить Рембрандт ван Рейн. Зовнішній вигляд видатного художника не відрізняється від його автопортрета або портретів його сучасників, однак автор-

ка, вірна своєму принципу театру у театрі, вимагає при його появі міжгалактичного вибуху у супроводі нестерпного воляння. Поступово після першого шоку художник адаптується, переходить з рідної мови на американську англійську, починає нарікати на матеріальні й особисті негаразди. Намагаючись втішити свого гостя, Поллі непомітно для себе захоплюється ним, запрошує на тематичну виставку робіт Рембрандта до музею Метрополітен, і в репліках персонажів знову відчутно лунають іронічні авторські спостереження над сучасною культурою Сполучених Штатів: готуйся до натовпу, штовханини, дитячих та інвалідних візочків, черги при вході, до туалету, дзиччання гідів, зображення портретів на футболках, кухлях, календарях, шарфиках тощо. Матеріальна каталогізація заповнює простір, не залишаючи місця для роздумів про зміст. Високе мистецтво стає однією з форм розваг та складовою масової культури. Повернувшись з музею до оселі, Поллі починає фотографувати Рембрандта, персонажі зближуються, між ними спалахує пристрасть, і Поллі втрачає голову. Вона готова негайно слідувати за художником у XVII ст., але Волтер рішуче бореться за кохану. І куди тільки поділися його занудність, неврози та хвороби? Він викликає Рембрандта на дуель! Сцена бійки є кульмінаційною, Поллі знову відчуває себе повноцінною жінкою, відчуває творчу насагу та ... залишається з чоловіком. Дарунок, який приніс геніальний митець американському подружжю, виявляється безцінним та скріплює узи шлюбу.

У циклі «нетактовних» п'єс Тіни Хау представлено суперечливе та водночас оптимістичне бачення сучасної американської родини, де дія сконцентрована на персонажах похилого віку. Динаміка текстів для сцени відображена на рівнях фізичному та духовному. Авторські експерименти з часопростором і холотропним станом у комедії «Назустріч до Занзібару» та художньою реконструкцією дійсної історичної особи у «Подарунку Рембрандта» розкривають потужні можливості для реалізації інтенції жінки-драматурга – вивчення потенціалу інституту сім'ї. У перспективі подальших пошуків доцільним є дослідження особливостей блоку «елегантних» п'єс та серії «мистецьких» творів у драматургії Тіни Хау.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гайдаш А. В. Кодова організація п'єси Тіни Хау «У одному капці» / А. В. Гайдаш // Літературний процес: структурно-семіотичні площини: матер. Всеукр. наук. конф. (6–7 квіт. 2012 р., м. Київ). – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – С. 34–38.
2. Гайдаш А. В. Своєрідність образної системи у п'єсі Т. Хау «Народження та після народження» / А. В. Гайдаш // Гуманітарна освіта в технічних навчальних закладах : зб. наук. праць. – К. : Університет «Україна», 2011. – Вип. 22. – С. 156–164.
3. Backes N. Body Art: Hunger and Satiation in the Plays of Tina Howe / N. Backes // Making a Spectacle : Feminist Essays on Contemporary Women's Theatre / ed. by Lynda Hart. – Ann Arbor : The University of Michigan Press, 1989. – P. 41–60.
4. Brown J. Feminist Theory and Contemporary Drama / J. Brown // The Cambridge Companion to American Women Playwrights/ ed. by Brenda Murphy. – Cambridge UP, 1999. – P. 155–172.
5. DiGaetani J. L. A search for a postmodern theatre. Interviews with contemporary playwrights / J. L. DiGaetani. – Greenwood Press, New York, Westport, Connecticut, London, 1991. – 313 p.
6. Howe T. Birth and After Birth and Other Plays: A Marriage Cycle / T. Howe. – N. Y. : TCG, 2012. – 260 p.
7. Loomis J. B. Tina Howe and Demetrian Seriocomedy / J. B. Loomis // Dramatic Revisions of Myths, Fairy Tales and Legends : Essays on Recent Plays / ed. by V. A. Foster. – McFarland, 2012. – Pp. 66–80.
8. Інтерв'ю видавництва Семюель Френч з Т. Хау [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.samuelfrench.com/store/Focus_Howe.php.

Аб1 **Американські літературні студії в Україні** : [зб. наук. ст.] – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2014. – Вип. 8. Сучасна американська драма: тенденції, постаті, тексти. Матеріали міжнародного симпозіуму. Київ, 8 вересня 2012 / відп. редактори Н. О. Висоцька, Т. Н. Денисова. – 377 с.

ISBN 987-966-518-648-9

Восьме число щорічника американських літературних студій в Україні присвячено драмі – найменш вивченому компоненту літератури США, що має власну історію і статус у культурі Америки. Сьогодні драма, надзвичайно популярна і плідна частина американського мистецтва, слугує ще й креативним інгредієнтом таких міжмедійних специфічних видів мистецтва, як кіно і телебачення. Увагу міжнародного авторського колективу дослідників зосереджено, в основному, на драматичній продукції рубежу ХХ–ХХІ ст., що фактично невідома вітчизняному читачу і глядачу.

Збірник вміщує також матеріали «круглого столу», присвяченого творчості одного з корифеїв новітньої літератури США, лауреату Пулітцерівської премії Кормаку Маккарті, ім'я якого, мабуть, знайоме українським кіноманам, оскільки фільми за його творами зажили всесвітньої слави, а проза в нашій країні ще не перекладалася.

Книжка розрахована на дослідника, викладача зарубіжної літератури, студента гуманітарного вишу і всіх, хто цікавиться американською літературою і культурою.

Восьмой номер ежегодника американских литературных студий в Украине посвящён драме – наименее изученному компоненту литературы США, имеющему собственную историю и статус в литературе Америки. Сегодня драма, весьма популярная в Штатах, служит ещё и креативным ингредиентом таких специфических межмедийных видов искусства, как кино и телевидение. Международной авторской коллектив исследователей сфокусирован, в основном, на драматической продукции рубежа ХХ–ХХІ ст., которая фактически не известна отечественному читателю и зрителю.

В сборнике представлен также материал «круглого стола», посвящённого творчеству одного из корифеев новейшей литературы США, лауреату Пулитцеровской премии Кормаку Маккарти, имя которого возможно знакомо украинским киноманам, поскольку фильмы по его произведениям получили всемирное признание, но его проза в нашей стране ещё не переводилась.

Книга рассчитана на исследователя, преподавателя зарубежной литературы, студента гуманитарного вуза и всех, кто интересуется американской литературой и культурой.

Volume 8 of the *Yearbook of American Literary Studies in Ukraine* is dedicated to drama, the least studied component of American literature. With a history of its own and the standing it has in America, drama today is extremely popular and productive. It also constitutes a creative ingredient of such specific intermedia art forms as film and television. The international body of authors focus their research primarily on the plays written at the turn of the 20th/21st centuries that are virtually unknown to the Ukrainian readers and audiences.

The *Yearbook* also features materials of the Round-table discussion dedicated to writings of one of the leading figures in modern American literature, Pulitzer Prize winner Cormac McCarthy whose name is likely to be familiar to the Ukrainian movie enthusiasts as the pictures based on his works have gained in worldwide renown, while his prose has yet to be translated in this country.

УДК 82.02/.09(73)°19/20°(082)
ББК 83.3(7Спо)6я43